

Frąckowiak, Wiktor

Treści i formy seminariów magisterskich z zakresu historii oświaty i wychowania

Rozprawy z Dziejów Oświaty 32, 213-216

1989

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

WIKTOR FRĄCKOWIAK

TREŚCI I FORMY SEMINARIÓW MAGISTERSKICH Z ZAKRESU HISTORII OŚWIATY I WYCHOWANIA

Niniejsza informacja oparta jest na 14-letnich własnych doświadczeniach w prowadzeniu seminariów magisterskich w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Bydgoszczy (w latach 1973—1984) i w Instytucie Pedagogiki Uniwersytetu Gdańskiego (w latach 1984—1987). W pierwszym wypadku dotyczy doświadczeń z 60 magistrantami, w drugim — z 20, razem więc uogólnienia te obejmują 80 prac magisterskich.

O wyborze tematyki tych seminariów, a tym samym prac magisterskich, zawsze decydowały trzy czynniki:

1. Zgodność z planami badawczymi zakładu naukowo-dydaktycznego, w którym dane seminaria i prace magisterskie były prowadzone.

2. Zgodność, choćby w przybliżeniu, z kierunkiem studiów i zainteresowań indywidualnych seminarzystów.

3. Odpowiednia zawartość tzw. bazy źródłowej, aby prace magisterskie nie opierały się wyłącznie na literaturze (publikowanej), lecz były rzeczywistą próbą działalności naukowo-badawczej i wносиły choćby przyczynkowe, ale nowe wartości do dziejów wychowania w danym regionie i w Polsce.

W Zakładzie Teorii i Historii Wychowania WSP w Bydgoszczy prowadzone były w latach 1973—1975 badania nad dorobkiem wybitnych pedagogów — autorów rozpraw pedagogicznych i podręczników, którzy pochodzili z regionu pomorsko-kujawskiego lub działali w nim, np. Szymona Maryckiego, Erazma Glicznera-Skrzetuskiego, Jana i Jędrzeja Śniadeckich, Franciszka Dietricha, Antoniego Kiszewskiego, Ignacego Danielewskiego, Piotra Palińskiego i innych. Poszczególne sylwetki opracowywali w zależności od własnych zainteresowań studenci różnych specjalności z zakresu pedagogiki, głównie opiekuńczo-wychowawczej i nauczania początkowego.

Dzieje zasłużonych placówek wychowania przedszkolnego, zwłaszcza na tzw. Pograniczu Złotowskim, którymi wymieniony Zakład interesował się w latach 1975—1977, opracowały studentki (zaoczne) kierunku peda-

gogiki przedszkolnej. Materiałem źródłowym były głównie eksponaty zgromadzone w Muzeum Ziemi Żłotowskiej w postaci starych kronik i innych dokumentów oraz wywiady z żyjącymi jeszcze wychowawczyniami.

W latach 1978—1984 Zakład bydgoski prowadził badania pedagogicznych aspektów regionalnej prasy z okresu zaboru pruskiego i dwudziestolecia międzywojennego, wychodzącej na Kujawach Zachodnich i Pomorzu Nadwiślańskim, ze szczególnym uwzględnieniem czasopism dla dzieci i młodzieży, ale nie tylko tych. Znane z posiadania licznych zbiorów starych druków biblioteki publiczne w Bydgoszczy i Inowrocławiu oraz naukowe w Toruniu dysponują kompletami roczników tych pism. Również archiwa państwowe w tych miastach posiadają zbiory niektórych materiałów źródłowych dotyczących się wymienionych tematów.

Aspekty pedagogiczne regionalnych czasopism dziecięcych (kilkadziesiąt tytułów z lat 1865—1950) opracowywali studenci kierunku nauczania początkowego, czasopism wojskowych i organizacji paramilitarnych z okresu II Rzeczypospolitej — studenci pedagogiki obronnej, wreszcie zagadnienia kulturalno-oświatowe, ze szczególnym uwzględnieniem dziejów ruchu czytelniczego — studentki bibliotekoznawstwa (na podstawie takich pism, jak: „Dziennik Kujawski” z lat 1893—1919, „Dziennik Bydgoski” z lat 1908—1919 i „Gazeta Toruńska” z lat 1867—1920). W ten sposób magistranci pogłębiali swą wiedzę w zakresie historii specjalności, którą studiowali, starając się też wnieść przyczynki do dziejów danej gałęzi nauki, przynajmniej na odcinku regionalnym. Ogromne zadowolenie i swego rodzaju duma towarzyszyły nieraz tym młodym badaczom, gdy w przeglądanej prasie sprzed lat kilkudziesięciu znajdowali wzmianki o miejscowości, z której pochodzili lub niebawem mieli tam podjąć pracę. Jeszcze większą radość dawała możliwość ocalenia tych faktów od zapomnienia przez umieszczenie i skomentowanie ich w swej pracy magisterskiej.

W odniesieniu do regionu kaszubskiego niektóre z tych tematów oparte na zbiorach „Gazety Gdańskiej” z lat 1891—1920, zgromadzone w Gdańskiej Bibliotece PAN, kontynuowane były w latach 1983—1986 w Zakładzie Historii Nauki, Oświaty i Wychowania Instytutu Pedagogiki Uniwersytetu Gdańskiego. Słuchaczki studium zaocznego kierunku nauczania początkowego tegoż Instytutu opracowywały monografie historyczne szczególnie zasłużonych szkół na Kaszubach. Warunkiem do podjęcia takich tematów była konieczność posiadania starych kronik i innych dokumentów archiwalnych dotyczących tych szkół. Dokumenty te posłużyły do napisania niekiedy wartościowych prac magisterskich przydatnych do dalszych dociekań dotyczących dziejów oświaty i wychowania w regionie kaszubsko-pomorskim.

Wreszcie w latach 1984—1987 grupa studentek pedagogiki opiekuńczej Uniwersytetu Gdańskiego opracowała monografie najbardziej zasłużonych placówek opieki całkowitej: państwowych domów małych dzieci

i państwowych domów dziecka oraz nowszych form tej opieki — specyficznie polskich rodzinnych domów dziecka i państwowych zespołów ognisk wychowawczych, zapoczątkowanych przez wybitnego pedagoga-praktyka — Kazimierza Lisieckiego. W miarę możliwości studentki te odbywały praktyki pedagogiczne w wymienionych placówkach opiekuńczo-wychowawczych. Dostosowanie tematów prac magisterskich z zakresu historii wychowania do specyfiki studiów i praktyk pedagogicznych magistrantów oraz do licznych materiałów źródłowych, znajdujących się w zbiorach lokalnych archiwów państwowych oraz regionalnych bibliotek publicznych i naukowych, także rozwijało zainteresowania i zaangażowanie seminarzystów.

Niebagatelne znaczenie miało też właściwe wprowadzenie magistrantów w tematykę podejmowanych prac na podstawie odpowiednio dobranej literatury przedmiotu, poznawanej już częściowo w trakcie proseminariów na trzecim roku studiów. Wprawdzie najważniejszą sprawą na proseminariach było analizowanie literatury metodologicznej, gdyż po odbyciu kursu proseminaryjnego każdy student ma prawo zmienić promotora, a tym samym przedmiot zainteresowania na seminariach. Stąd na proseminarium student musi być zapoznany z całą problematyką ogólnej metodologii pracy naukowej, do czego chyba najlepiej nadaje się *Zarys ogólnej metodologii pracy naukowej* Józefa Pietera ze względu na swą wszechstronność, zwięzłość i przystępność. Ponieważ nie ma specjalnego podręcznika metodologii historii wychowania, można posłużyć się m.in. *Wstępem do badań historycznych* Benona Miśkiewicza. Dzieła Jerzego Topolskiego są na ogół za trudne dla początkującego seminarzysty. W przypadku przygotowania do przedstawionych powyżej badań aspektów pedagogicznych prasy przedmiotem proseminariów i pierwszego roku seminariów magisterskich były też niektóre publikacje zawarte w 3-tomowym dziele pt. *Metody i techniki badawcze w prasoznawstwie*, pod redakcją Mieczysława Kafela, wydane przez Uniwersytet Warszawski.

W procesie przygotowania studentów do pisania prac magisterskich ważną rolę spełniają też pisemne prace seminaryjne, opatrzone odpowiednimi przypisami i wykazem bibliograficznym. W trakcie omawianych tu proseminariów każdy ich uczestnik musi wykonać taką pracę, która jest dokładnie przejrzana i oceniona przez promotora oraz zreferowana przez autora na proseminarium lub seminarium. Dotyczą one tak literatury przedmiotu, związanej z tematyką seminarium, jak i prac metodologicznych. Wymienione prace studenckie, ich zreferowanie i czynny udział w dyskusjach nad nimi — są główną podstawą zaliczenia proseminarium i pierwszego roku seminarium. W ten sposób każdy student, zanim przystąpi do pisania pracy magisterskiej, zapoznaje się praktycznie z tzw. warsztatem pracy naukowej. Pod koniec pierwszego roku seminarium każdy jego uczestnik musi już zgodnie z wymogami metodologii napisać

wstępny rozdział swej pracy magisterskiej, zazwyczaj oparty na poznanej już literaturze przedmiotu.

W drugim semestrze trwania seminarium magistranci pod kierunkiem promotora poznają archiwa państwowe i biblioteki, w których znajdują się materiały źródłowe do podjętych prac magisterskich. Tak było w przypadkach przedstawionych tu badań w archiwach państwowych i bibliotekach w Bydgoszczy, Inowrocławiu, Toruniu i Gdańsku. Pracownicy tych archiwów i bibliotek z pełnym zrozumieniem intencji promotora wtajemniczali magistrantów w specyfikę pracy tych placówek, objaśniali, jak posługiwać się katalogami, jak wypełniać rewersy, jak posługiwać się czytnikiem w przypadku korzystania z mikrofilmów itd.

Zbieranie i opracowywanie materiału empirycznego zajmuje mniej więcej jeden rok, czyli drugi i trzeci semestr trwania seminarium magisterskiego. Na konsultacjach indywidualnych z promotorem każdy seminarzysta ustala plan zbierania tych materiałów i w końcu ogólny zarys poszczególnych rozdziałów pracy magisterskiej. Niektóre z nich, najbardziej typowe dla danej grupy seminarzystów, są referowane na cotygodniowych spotkaniach seminaryjnych. Ostateczne redagowanie merytorycznych rozdziałów pracy rozpoczyna się od początku czwartego, czyli ostatniego, semestru seminarium magisterskiego. Dobrze zaplanowane i konsekwentnie prowadzone seminaRIA sprawiają, że nie ma opóźnień w pisaniu prac magisterskich, a także gwarantują ich właściwy poziom tak pod względem treści, jak i formy.